

УДК 811.112.2 - 112'373.7

## ДОСВІД СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ДІАХРОНІЇ

У статті досліджується приналежність комплексного знака до конкретного класу, яка не є постійною, що пояснюється дією екстралінгвістичних і лінгвістичних факторів, що зумовлює перехід комплексного знака з одного класу в інший. Найбільш повним і об'єктивним для огляду матеріалу уявляється принцип систематизації, заснований на системі цінностей і образів певного історичного періоду: у фразеології він здійснюється на підставі тематико-ідеографічної систематизації.

Класифікації [Райхштейн 1974; Fleischer 1992], на які ми спираємося в нашому дослідженні, охоплюють фразеологізми сучасної літературної мови і можуть бути використані в історичних дослідженнях з певними обмеженнями. На основі даних класифікацій не завжди уявляється можливим віднести той або інший комплексний знак древньоверхньонімецького (двн.) і середньоверхньонімецького (свн.) періодів до якого-небудь типу фразеологічних одиниць (ФО), не порушуючи при цьому принципу історизму.

Пояснимо сказане на прикладах. Так, у середньовічному суспільстві, у якому писемність була слабо поширена, і грамотних людей був небагато, не документ, а ритуал (обряд, жест і т.д.) регулював відносини між людьми. Саме ритуал додавав практичним діям людей загальнозначущу й обов'язкову цінність, тому що соціально значимі вчинки незмінно мали потребу в зримому (*ze gesihte machen, ze gesihte queman, die ougen nahor tuon, vor ougen haben, ze ougen queman*) і відчутному оформленні (*hantgâbe, hantgift, hantsalbe, hantriuwe, hantvride*) й тому супроводжувалися ритуальним словом (*klagemaere, habedank „Dank mit Worten“, starke worte, boese zunge, in zungen tragen, in ora (gi)gangen, in ôre / ze ôren komen, ze ôren tragen, ze oren bringen*) або жестом (*einem die hant recken, an sîn hant bringen, ze einer hant lazzen, hantslac geban*).

Отже, більшість ФО двн. і свн., періодів, що мають у якості конститuenta так званий компонент-соматизм (*hant, hals, herze, ouge, bein, fuoz, nagel*), який реалізує в складі вище названих комплексних знаків своє символічне значення (*hant* як символ влади, захисту й заступництва; *hals* як символ залежності; *herze* як символ почуттів і внутрішніх переживань і т.д.), варто віднести до ідіоматичних знаків.

Крім того, у діахронії приналежність того або іншого комплексного знака до конкретного класу не є постійною. Під впливом екстралінгвістичних факторів (зміна самої реалії або зміна відношення до неї) і лінгвістичних (розвиток нового значення одного з компонентів комплексного знака або поява нового значення комплексного знака в цілому) може відбуватися перехід комплексного знака з одного класу в інший. Наприклад, свн. складні слова *hunthû* і *hunthelle* в значенні „Hundehütte“, з одного боку, відносяться до неідіоматичних складних слів. Однак, компонент *hunt* містить додатково сему „невартий, поганий для людини“, тобто метафорично переосмислений, і

згадані композити в цьому зв'язку варто трактувати ще і як „Gefängnis“. У цьому значенні вони відносяться до ідіоматичних складних слів. До групи ідіоматичних варто також віднести складні слова з компонентом *klein-* з значенням „fein, zart“, що у двн. і свн. бере участь в утворенні серії композитів і є якісною характеристикою предмета або явища в цілому: *kleinvüege* „feingefügt, zartgebaut, zart, fein“, *kleinvüege* „zarter bau, Zartheit, Feinheit“, *kleinvël* „zarte Haut“. У сучасній німецькій мові *klein* як перший компонент складних іменників є підсилювальним і має значення „малий розмір“; Kleinbetrieb, Kleinbildfilm, Kleingarten, „незначний прибуток“: Kleinbauer, Kleinrentner, Kleinsparer, Kleinverdiener. У двн. і свн. періоди в порівнянні із сучасною німецькою мовою компонент *klein-* у значенні „fein, zart“ не є підсилювальним. Проведене дослідження приводить до висновку, що стосовно до діахронії правомірно говорити не про класифікацію комплексних знаків, а лише про спробу систематизації останніх. Найбільш повним і об'єктивним для огляду матеріалу уявляється принцип систематизації, заснований на системі цінностей і образів певного історичного періоду. Подібний досвід уже існує в практиці історичної фразеології [Мокиєнко 1995] на підставі тематико-ідеографічної систематизації. Систематизація проводиться на основі значення компонентів, оскільки семантика останніх є історично обумовленою. Так, наприклад, відносячи до тематико-ідеографічних груп „Обряд, ритуал“ і „Право“ фразеологізми з компонентом *hant*, варто враховувати, що *hant*, як і інші соматизми, як це відзначалося вище, має символічне значення, у даному випадку — правової сили й влади. Таким чином, адекватне тлумачення знака в цілому є можливим тільки із залученням культурно-історичного дискурсу.

У даному дослідженні визначення дискурсу ми не обмежуємо рамками конкретного висловлювання й слідом за Ю.М. Казанцевою включаємо в дискурс контекст ситуації [Казанцева 2004: 19]. Повна семантична характеристика фразеологізму встановлюється на основі таких факторів, як рівень конкретності сприйняття ситуації, фонові припущення й очікування ... і вибір точки зору (перспективи) розгляду.

Виходячи з назви, тематико-ідеографічна систематизація й „семантична структура“ є різнорівневими поняттями. Проте, за своїм змістом (маються на увазі тематичні групи ФО) зазначені вище систематизації комплексних знаків ідентичні.

Фразеологізми німецької мови двн. і свн. періодів, будучи комплексними знаками, представляють, на наш погляд, свого роду мікроконтекст, що досить очевидно відбиває культурне тло й ціннісні орієнтації певної епохи. Вище названі мовні одиниці утворюють сферу, у якій лінгвістичні й екстралінгвістичні фактори вступають у найбільш тісні контакти і функціонують у якості своєрідних культурно-історичних і мовних індексів.

Доцільно підходити до кожного етапу розвитку мови як до невіддільного від усієї його історії і такого, що не зливається з попередніми й наступними періодами, тобто необхідно зберегти семантичну наступність в історії фразеотворення і дотримуватися принципу не міряти одну епоху міркою інших. „Для кожного періоду мовного розвитку може бути визначений свій

набір тематичних груп, релевантних для виникнення комплексних мовних одиниць із нерозкладною семантикою” [Цветаева 2002: 226]. Є.Н. Цветаева, використовуючи поняття комплексної мовної одиниці, має на увазі фразеологізми. За кожним із вище названих знаків стоять концептуальні структури (як структури знання про позначену сутність) [Кубрякова 2002: 8]. Сказане можна проілюструвати на прикладі явища антропоцентризму.

Антропоцентризм, характерний для Середньовіччя, виявляється в тому, що середньовічна людина зіставляє себе з усім іншим світом і вимірює його своїм власним масштабом, а цю міру вона знаходить у самій собі, у своєму тілі (свн. *hantlang* „eine Hand lang“), у своїй діяльності (двн. *hantwerch* „Handwerk“). Наприклад, категорії простору, сили (у тому числі влади і володіння чим-небудь), волі, а також багато фізичних дій або вираження емоцій у Середньовіччі виражалися за допомогою соматизмів (*arm, hant, hals, bein, fuoz*). Так двн. висловлювання *in alla hant* „überallhin, in aller Welt“ і *ze einwederro hende* „hin und her“ мали просторове значення. Стійкі дієслівно-іменні усталені словосполучення (УС) і складні слова з компонентами *arm, hant, bein* могли служити для вираження категорії сили (*handstarch, armstarch* „mit starken Händen“, *hantstarchi* „Kraft der Hände“, *hanreicheda* „змова, союз“, *under hende lāzen* „in jemandes Gewalt zurück lassen“, *anan henti wesan* „zur Verfügung stehen“, *ze hande gên/gân, in der hant haben, ze handen komen*, де *hant* має значення „Gewalt, Macht“), фізичної дії (*hanttāt, hantwerch* „Handwerk“, *hantslac geban* „eine Ohrfeige geben“) (*ze beine gên* „tiefen Eindruck machen“).

Складні слова з компонентом *hals* виражали волю або залежність (свн. *halshërre* „Herr über den Hals- oder Leibeigenen“; *eigenhals* „Leibeigener“, де *hals* - метонімічна заміна слова „людина“, порівн. також *frîhals*). Ряд соматизмів в якості компонентів фразеологічних одиниць і складних слів мають стійкі асоціації: *Herz* виражає почуття, *Kopf* — думки, *Ohr* — сприйняття на слух. Крім цього за кожним з компонентів можуть бути свої історично і культурно обумовлені асоціації, пояснити які можна шляхом залучення широкого історичного контексту.

Тематико-ідеографічні групи комплексних знаків, сформовані на матеріалі даного дослідження, виглядають таким чином:

#### 1. Уявлення, пов'язані з фізіологією

а) анатомія людини, зовнішній вигляд, жести, міміка:

<i>die ougen nahor tuon</i>	<i>kleinvël</i>	<i>ellenboge</i>
<i>an/in/ubar augen haben</i>	<i>goltbüschel</i>	<i>kinbacke</i>
<i>in ôre/ze ôren komen</i>	<i>blatevuoz</i>	<i>kinbein</i>
<i>slafen als ein stein</i>	<i>glarrouge</i>	<i>gancâder</i>
<i>als fest als ein stein</i>	<i>houbetswarte</i>	<i>houbethâr</i>
<i>tuon sam der swan</i>	<i>harmbrunne</i>	<i>këlbant</i>
<i>wilder dane ein rêch</i>	<i>hirneschal</i>	<i>beinhûs</i>
<i>wîs als ein turteltiubelin</i>	<i>backenboz</i>	<i>backenslac</i>

Відзначимо, що в компаративних фразеологізмах, які служать якісною характеристикою людини, об'єктом порівняння нерідко є тварини (*affe, rêch,*

swan) або птахи (*turteltiubelîn*, наприклад: *tuon sam der swan, wilder dane ein rêch, wîs als ein turteltiubelîn*.

б) фізичні дії:

<i>in den grans ezzen</i>	<i>houbetnicke</i>	<i>hendewinden</i>
	<i>houbetweigec</i>	<i>hengelhoubten</i>
	<i>houbetküsselîn</i>	<i>heierleis</i>
	<i>gêrstange</i>	<i>gêrschutz</i>

в) здоров'я, хвороби, лікування:

<i>gesund werden</i>	<i>hêrzesuht</i>	<i>houbetgeschîde</i>	<i>kelberarzet</i>
<i>wunden gewinnen</i>	<i>slafsuht</i>	<i>houbethir</i>	<i>letzîsen</i>
<i>fiobar habên</i>	<i>bluotrunst</i>	<i>houbetsmêrce</i>	<i>heiltranc</i>
<i>bluot lazzan</i>	<i>lungesiech</i>	<i>houbetsuht</i>	
	<i>hirnsüchtig</i>	<i>houbetswêr</i>	

## 2. Природний навколишній світ

а) нежива природа і природні явища:

<i>regen geban</i>		
<i>gruntwêlle</i>	<i>regenwint</i>	<i>himelwerme</i>
<i>hagelschûr</i>	<i>swebewazer</i>	<i>hamelstat</i>
<i>êrtbibunge</i>	<i>sunnese dil</i>	<i>bêrcstele</i>
<i>feldscōni</i>	<i>smaleholz</i>	<i>gewâzgewiter</i>
<i>bligscuz</i>	<i>wentilseo</i>	<i>griez sant</i>
<i>himilwolchen</i>	<i>esterîche</i>	<i>hitzebrant</i>
<i>îsgrûpe</i>	<i>îszolle</i>	<i>îsschelle</i>
<i>îsgüsse</i>	<i>îskache</i>	<i>hegewalt</i>

б) флора, фауна:

<i>eselphert</i>	<i>wîzegfogel</i>	<i>eiterwolf</i>
<i>nahtwahcha</i>	<i>nahtrabo</i>	<i>kratzboum</i>
<i>eiterslange</i>	<i>halppfert</i>	<i>drachenwurz</i>
<i>krûtgarde</i>	<i>muhheimo</i>	<i>hasiore</i>
<i>heiternezzel</i>	<i>rotouga</i>	<i>rosseshuof</i>

в) астрономія й астрологія:

<i>irrestêrn</i>	<i>himelphluoc</i>	<i>himelschütze</i>
------------------	--------------------	---------------------

*houbetstörn                      himelschepfede                      himelspitze*  
*himmelkunst*

Повсякденне життя середньовічної людини прямо залежало від природи, у тому числі і від тих природних явищ, що наносили відчутну шкоду сільському господарству. Позначення цих явищ могло вплинути на семантичну трансформацію відповідних лексем. Наприклад, град (*hagel*) був погрозою, небезпекою, нещастям, тому що міг спричинити за собою неврожай. Так свн. *hagel* — це „град, градобій” (порівн. також значення діалектного дієслова *kieseln* „hageln“, свн. *hagelen* „йде град”), а свн. складне слово *hageltragende* виявляє вже два значення — пряме „Hagel bringend“ і переносне „Verderben bringend“, позначаючи те, що приносить шкоду, завдає шкоди взагалі. Даний приклад демонструє явище, яке трактується в лінгвістиці як синкретизм значення. В основі синкретизму знаходиться зрушення в співвідношенні форми й змісту мовної одиниці, що у свою чергу є результатом різноманітних семантичних процесів. Зміни в семантиці можуть бути обумовлені як лінгвістичними, так і екстралінгвістичними факторами, а саме зміною соціальних відношень і етичних норм у середньовічному суспільстві, таким чином, створюється складна семантична структура древнього слова, що може бути реконструйована на матеріалі окремих лексем у складі складних слів і фразеологізмів.

Наведемо ще один приклад синкретизму значення древнього слова: так, перші компоненти *drachen-* або *nater-* у складі складних слів *drachenwurz*, *naternwurz* вказують на ознаку отруйності рослини, тому що в середньовічних назвах рослин „змія” і „хробак” узагалі часто служать для позначення отруйних або незнайомих (невдомих) плодів (порівн. також *eiternâter*, *eiternezzel*, *eiterwolf*). В рамках даного дослідження не уявляється можливим зробити висновок про те, чи залежить синкретизм значення древнього слова від приналежності останнього до тієї або іншої тематико-ідеографічної групи. Для ілюстрації вище названого явища нами були відібрані лише характерні випадки прояву синкретизму значення древнього слова.

Нами відзначається, що більшість дvn. і свн. складних слів, які є найменуваннями рослин, відносяться до типу бахуврихи, тому що називають ціле за його характерною або відмітною ознакою (або частиною): *ohsenzunga*, *hirzeszunga*, *haselwurz*, *berenwutz*, *musora*, *hasiore*, *lewenuoz*, *hanenbein*, *criechboum* та ін.

### 3. Просторово-часові уявлення

а) подорожі, шлях:

<i>ûf die fart gên/gân</i>	<i>heim sinnen</i>	<i>wegowīso</i>
<i>wec machen</i>	<i>in die wertl fâren</i>	<i>dierweg</i>
<i>reise fâren</i>	<i>ze fuoz gên/gân</i>	<i>wegenest</i>
<i>ferro tuon</i>	<i>alle wege</i>	<i>bêtelvuore</i>
<i>den vuoz setzen</i>	<i>von dem lande stôzen</i>	<i>wegoleitta</i>

*un den louf komen    alten strich fâren    kriuzwęc*

Подорож (свн. *wazzer und wege fâren, reise tuon, âventiurgeschiht* „Lauf der Aventure“) в період раннього Середньовіччя була небезпечним і тривалим підприємством. Швидше, ніж сушею, пересувалися морем (двн. *Seolidante* „seefahrend“, *scaltscef* „mit Stangen bewegtes Schiff“; свн. *von dem lande stôzen* „abfahren“ (vom Schiff)“), але бурі, зміни погоди, пірати могли стати перешкодою на шляху. Кораблебудування було слабо розвинуте в Європі того часу, суди були мало пристосовані до плавання у відкритому морі й трималися переважно шляхів (двн. *mereweg* „Weg im Meer“); які проходили уздовж узбережжя.

б) часові позначення:

<i>kurzwille finden</i>	<i>ëbenwîhe</i>	<i>morgenstunde</i>
<i>vrist gewinnen</i>	<i>altsprochen</i>	<i>manotstundig</i>
<i>stunde geben</i>	<i>iargiscrib</i>	<i>uuerltzit</i>
<i>zît haben</i>	<i>fristfrang</i>	<i>arnogizit</i>
<i>siben tage trîben</i>	<i>tincfrist</i>	<i>stuntwîla, hantwîle</i>
<i>einen tac nemen</i>	<i>fastatag</i>	<i>brâslac</i>
<i>hiut ze tage</i>	<i>tuomtac</i>	<i>hewimānōth</i>
<i>alle dagefristi</i>	<i>stuatago</i>	<i>heilagmānōth</i>

Поняття часу наповнялося різним змістом у залежності від:

— природи (природний час: двн. *wintarsīt, sumersīt*);

— циклічності, тобто зв'язаної з природним часом природної зміни сезонів дня і ночі (свн. *von tage ze tage, von wochen ze wochen, von êven ze êven*). Середньовічна людина мислить себе в аграрному часі: свн. *von jâre ze jâre*, двн. *jârtaga, jârzala, iargiscrib, jârumbefart, jârgezît, jârgewande, jârâbent*, де *jâr* має значення „весна“; місяці названі в двн. за тими господарськими роботами, що проводилися у відповідний період: *hornungmānōth, wunnemānōth, brachmānōth, hewimānōth, aranmānōth, slahmānōth, witumānōth, hōumānet, arnogizît*; свн. *grasheie* „der Grashüter, der Mai“, *habesnit* „das Schneiden des Hafers und die Zeit, da dies geschieht“).

Медієвістами не раз відзначалася в сприйнятті германців особлива роль ночі: рахунок часу вони вели не за днями, а за ночами (порівн. свн. *ëbennaht* „Tag- und Nachtgleiche“). Відображення поняття „ніч“ при відсутності поняття „день“ (порівн. двн. *tagozît*), наприклад, у древньогерманських мовах, визначається тим, що ніч становить особливу небезпеку для суб'єкта змови (*Binnan Prym nihtum cunne ic Pis mihta*), оскільки вона асоціюється з активізацією ворожих сил. При цьому день сприймається як нейтральний час

(двн. *tagozīt, mittitag, mittetagīg, kipurtitago, alle dagafristi, tagadinch, tagelōn, tgamuos*; свн. *an disen tag, hiut ze tage, von tage ze tage, einen tag nemen*), а ніч як час гріха і злодійств, тому злочин, учинений під покривом ночі (двн. *nahtsculd* „*nächtliche Missetat*“) карався особливо суворо. У розумінні часу втілюється зв'язане з ним сприйняття епохи, поведінка людей, їхня свідомість, ритм життя, відношення до речей. Так, у контексті нових для Середньовіччя куртуазних відносин можна назвати естетичний час (*die wile verliesen, kurzwille finden*) і дозвільний (не зв'язаний з роботою і службою) час (*festi tuon, tage vertriben*).

#### 4. Позначення кольорів:

<i>grunni giuinnan</i>	<i>îsgrâ, îsvar</i>	<i>zornvar</i>
<i>wis alsam is snê</i>	<i>pleichcruoni</i>	<i>aphilgraros</i>
<i>lieht und klar</i>	<i>liehtbrûn</i>	<i>prunrot/rotbrun</i>
	<i>goltlûter</i>	<i>missevaro</i>
	<i>ërtvar</i>	<i>satcrâ</i>
	<i>loupvar</i>	<i>loucvar</i>
	<i>himelvarwe</i>	<i>hellevar</i>
	<i>harmblanc</i>	<i>kezzelvar</i>

Більшість складних слів і ФО, що позначають колір, є компаративними комплексними знаками. Переважають конкретні порівняння, джерелом яких є природні кольори (*bluomvar, ërtvar, grasvar, klêgrüene, lâsûrblâ, leimvar, luftvar, nahtfarewa, rōsfaro, uuolkentunchel, wis als ein turteltiubelîn, wis alsam ein snê*), а також звичні й нескладні для уявлення кольори, зв'язані з побутом (*aschanvar, eitervar, fiurfaro, glasefaro, küchenvar, horofaro*, в останньому компонент *horo-* має значення „Schlamm, Brei; Schmutz; Kot, Erde“) і фізіологією людини (*bluotrôrtvar, bluotverwic*). Певні квіти (і кольори) мали в Середньовіччі символічне значення. Так, наприклад, лілія (*lilje*) - у теологічній інтерпретації символізувала невинність, цнотливість, щиросердечну чистоту, безвинність і красу Діви Марії. Образ білої лілії (*liljenvar, liljenwîz*) запозичений зі східного Середземномор'я. Лицар, який оспівує свою даму, використовує білу лілію й червону троянду як символи краси: „*Doch wart ir varwe liljen wîz und rosenrot*“ „*Doch färbte sich ihr Antlitz lilenweiß und rosenrot*“.

#### 5. Побутові уявлення

а) будинок, реалії повсякденного життя, предмети побуту, домашнє господарство:

<i>suueih habên</i>	<i>hûsgerüste</i>	<i>houbitphuliwi</i>	<i>kaesekar</i>
<i>eine wirtschafft machen</i>	<i>lînwât</i>	<i>aschenglas</i>	<i>hûstor</i>
<i>wirtschafft tuon</i>	<i>chindebette</i>		<i>trugewāga</i>
<i>hûssorge</i>			
	<i>hâmevaz</i>	<i>wibiscrik</i>	<i>hortgadem</i>
	<i>hêlvaz</i>	<i>heimwonunge</i>	<i>heingesinde</i>

	<i>hebevaz</i>	<i>heimwäsen</i>	<i>kindermeister</i>
б) трудові процеси й економічні відносини:			
<i>chouf trīban</i>		<i>barschaft</i>	<i>krâmgewiht</i>
<i>uuechsal trīban</i>		<i>chornchouf</i>	<i>krâmschatz</i>
<i>in koufmanschaft fâren</i>		<i>lantmarke</i>	<i>ladestat</i>
		<i>lantgëlt</i>	<i>koufware</i>
		<i>heimvihe</i>	<i>heimmeier</i>
		<i>hâkeschar</i>	<i>gartlant</i>
		<i>hërtgelt</i>	<i>herstiure</i>

Звертаючи до понять економічного життя, відзначимо, що найбільш прозорими термінами часто є ті, зміст яких визначається загальним розвитком економіки (свн. *koufes pflegen; koufküene* „an Preis gewinnen, verkäuflicher sein“), а також терміни, що позначають нові види економічних відношень (свн. *in koufmanschaft fâren; burcveste* „eine an die Burg zu leistende Abgabe“) і технічні нововведення (двн. *webehus, kumpfmül* „Mühle mit dem Kumpfrad“).

У зв'язку з появою й подальшим розвитком нових економічних відношень виникає потреба в їхньому найменуванні. Наприклад, використання найманої праці зумовлює появу складного слова *tagelôn* для позначення величини одноденної плати за найману працю, де *lôn* варто трактувати як „винагорода (за яку-небудь працю)“. Однак у ряді усталених дієслівних словосполучень (далі УДС), наприклад, *ze lône bieten, ze lône werden, zi lône geben, ze lône (ge)vallen, lôn erwerben, lôn geben, lôn nemen, lôn enphahen* іменний компонент *lôn* має значення „винагорода за доблесний вчинок“, „нагорода на змаганнях“.

Аналіз індоєвропейської лексики підтверджує той факт, що двн. *lôn* споконвічно є щось інше, ніж заробітна плата, це благодіяння або вигода, отримані в результаті діяльності, що не є звичайною працею; це, власне кажучи, „зроблене благодіяння“ або „отримана нагорода“, таким чином, поняття „заробітна плата“ сформувався на основі поняття „нагорода“ (на війні або в змаганні).

Тематико-ідеографічні групи комплексних знаків, сформовані на матеріалі даного дослідження, є, з одного боку, універсальними, тому що характеризують життя людини на будь-якому етапі її історії. До них відносяться ФО, що служать для опису часу, простору, права й інших значимих реалій. З іншого боку, за своїм змістом вони культурно обумовлені, що у свою чергу зумовлюється специфікою світовідчуття й світосприймання середньовічної людини. Наприклад, характерний для Середньовіччя антропоцентризм виявляється в тому, що середньовічна людина зіставляє



себе з усім іншим світом і вимірює його своїм власним масштабом, а цю міру вона знаходить у самій собі, в своєму тілі, у власній діяльності.

#### Література

**Казанцева 2004** – Казанцева Ю.М. Возможна ли грамматика дискурса // Тезисы докладов Международной конференции, посвященной памяти проф. О.И.Москальской. - М.: Изд-во МГЛУ, 2004. – С. 19-20; **Кубрякова 2002** – Кубрякова Е.С. Слово в дискурсе (новые подходы к его анализу) // Текст и дискурс: традиционный и когнитивно-функциональный аспекты исследования / Сб.науч.тр. – Рязань: Ряз.гос.пед.ун-т им. С.А.Есенина. – 2002. – С. 7-11; **Мокиенко 1995** – Мокиенко В.М. Идеография и историко-этимологический анализ фразеологии // Вопросы языкознания, 1995. - N 4. - С. 3-13; **Райхштейн 1974** – Райхштейн А.Д. Немецкие устойчивые фразы и предикативные единицы: Автореферат дис. ... докт. филол. наук. – М., 1974. – 70 с.; **Рахманова 2002** – Рахманова Н.И. Фразеология в контексте средневековой этики // Реализация междисциплинарной парадигмы в различных типах текста / Сб. науч. тр. – М.: МГЛУ. – Вып. 465. – 2002. – С. 116-127; **Цветаева 2002** – Цветаева Е.Н. Культурно-исторические источники формирования словесных формул (на материале немецкого языка) // Реализация междисциплинарной парадигмы в различных типах текста / Сб. науч. тр. – М.: МГЛУ. – Вып. 465. – 2002. – С. 221-233; **Althochdeutsches Wörterbuch 1971-1985** – Althochdeutsches Wörterbuch / Hrsg.von E.Karg-Gasterstedt u. T. Frings. – 4 Bde. - Berlin: Akademie Verlag, 1971 -1985; **Fleischer 1992** – Fleischer W., Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. – Tübingen: Niemeyer, 1992. – 375 S.; **Lexer 1956** – Lexer M. Mittelhochdeutsches Wörterbuch. - Leipzig: S.Hirzel Verlag, 1956. – 343 S.;

#### SUMMARY

*The diachronic systematization of German phraseological units is contemplated in the article. The nature of relationships of two main tendencies is established: the tendencies to change phraseological semantics under the extralinguistic and intralinguistic factors and tendency to its repeatability. Also are underlined the importance of ideographical systematization based on the development of phraseological semantics.*